

دانشگاه علامه طباطبائی

پردیس آموزش های نیمه حضوری

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی و رفاه اجتماعی

عنوان:

عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان

(از منظر مدیران، کارشناسان و فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار بومی)

استاد راهنما: دکتر سید رضا نقیب السادات

استاد مشاور: دکتر سعید وصالی

پژوهشگر: علیرضا غفوری محب

سال تحصیلی ۹۴-۹۳

تقدیم به

دستان خسته پدرم

و

نگاه پر مهر مادرم

تقدیر و تشکر

اینک که به لطف خداوند متعال تهیه و تدوین این پایان نامه به انجام رسیده است بر خود وظیفه می دانم که از زحمات اساتید عالیقدر، جناب آقای دکتر نقیب السادات، استاد راهنما و جناب آقای دکتر و صالی، استاد مشاور این تحقیق که در نگارش و تدوین این رساله مرا یاری و مساعدت نمودند و جناب آقای دکتر طالبی که داوری این پایان نامه را تقبل نمودند سپاسگذاری نمایم.

چکیده

پژوهش حاضر تحت عنوان عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان می باشد که به دنبال شناخت این عوامل و رابطه آن با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی از منظر مدیران، کارشناسان و فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار است. برای رسیدن به این شناخت، فارغ التحصیلان بیکار شهر همدان و مدیران و کارشناسان ارگانهای دولتی و اساتید دانشگاه های شهر همدان به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند و با روش نمونه گیری تلفیقی یا ترکیبی با دو تکنیک چند مرحله ای و سهمیه ای هدفمند و با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه مورد نظر انتخاب شد. سپس با استفاده از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه، اطلاعات مورد نیاز از مخاطبان گرفته شد و با استفاده از نرم افزار spss اطلاعات مورد نظر در دو سطح توصیفی و تبیینی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از این پژوهش، نشان دهنده آن بود که عملکرد دولت، عملکرد بخش خصوصی و فرهنگ کار در شهر همدان مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی این شهر می باشد و همچنین توانمندی های فردی و اجتماعی فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار با بیکارشان مرتبط است.

واژگان کلیدی: بیکاری، فارغ التحصل دانشگاهی بیکار، عملکرد دولت، عملکرد بخش خصوصی، فرهنگ کار، توانمندی فردی و اجتماعی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

- ۱-۱ مقدمه..... ۲
- ۲-۱ بیان مساله و تعریف آن..... ۳
- ۳-۱ ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق..... ۵
- ۱-۳-۱ ضرورت و اهمیت نظری (علمی)..... ۶
- ۲-۳-۱ ضرورت و اهمیت عملی (اجتماعی)..... ۷
- ۱-۴-۱ هدف اصلی:..... ۷
- ۲-۴-۱ اهداف جزئی:..... ۷
- ۲-۲ تاریخچه موضوع..... ۹
- ۱-۲-۲ تاریخچه موضوع در جهان..... ۹
- ۳-۲ مبانی نظری:..... ۱۰
- ۱-۳-۲ دیدگاه نظریه نهادگرایی به دولت..... ۱۰
- ۲-۳-۲ نظریه دولت توسعه ای..... ۱۳
- ۳-۳-۲ مبانی نظری بخش خصوصی..... ۱۴
- ۴-۳-۲ نظریه محیط کسب و کار..... ۱۹
- ۵-۳-۲ نظریه کارل مارکس در مورد فرهنگ کار..... ۲۱

۲۳	۶-۳-۲ دیدگاه ماکس وبر در مورد فرهنگ کار.....
۲۵	۷-۳-۲ نظریه های جامعه شناسی آموزش و پرورش.....
۲۶	۸-۳-۲ نظریه های روانشناختی و فرهنگ کار.....
۲۹	۹-۳-۲ نظریه شغلی - شخصیتی هالند.....
۴۲	۵-۲ چارچوب مفهومی:.....
۴۴	۱-۳ مقدمه:.....
۴۴	۲-۳ فرضیه های تحقیق.....
۴۴	۳-۳ تعاریف نظری و عملی متغیرهای تحقیق.....
۴۵	۱-۳-۳ متغیرهای مستقل.....
۴۵	۱-۱-۳-۳ عملکرد دولت:.....
۴۵	۲-۱-۳-۳ عملکرد بخش خصوصی:.....
۴۶	۳-۱-۳-۳ فرهنگ کار.....
۴۶	۴-۱-۳-۳ توانمندی فردی و اجتماعی.....
۴۷	۲-۳-۳ متغیرهای وابسته.....
۴۷	۱-۲-۳-۳ ابیکار:.....
۴۷	۲-۲-۳-۳ بیکاری:.....
۴۸	۳-۲-۳-۳ فارغ التحصیل دانشگاه.....

- ۳-۴ روش و تکنیک تحقیق: ۴۸
- ۳-۵ جامعه آماری ۴۸
- ۳-۶ حجم نمونه ۴۸
- ۳-۷ روش نمونه گیری ۴۹
- ۳-۸ رویه گردآوری اطلاعات ۴۹
- ۳-۹ سطح تجزیه و تحلیل اطلاعات ۵۰
- ۳-۱۰ تکنیکهای آماری مورد استفاده در توصیف و تحلیل اطلاعات ۵۰
- ۳-۱۱ روایی ابزار تحقیق: ۵۱
- ۳-۱۲ پایایی ابزار تحقیق ۵۱
- بخش اول: توصیف یافته ها ۵۴
- ۴-۱ جداول توزیع فراوانی ویژگی های جمعیت شناختی: ۵۴
- نمودار ۴-۱ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن ۵۵
- جدول ۴-۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس ۵۵
- نمودار ۴-۲ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس ۵۶
- جدول ۴-۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات ۵۶
- نمودار ۴-۳ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات ۵۷
- جدول ۴-۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تاهل ۵۷

- جدول ۴-۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی..... ۵۸
- نمودار ۴-۵ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی..... ۵۸
- نمودار ۴-۶ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مرتبه شغلی..... ۵۹
- جدول ۴-۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان درآمد..... ۶۰
- نمودار ۴-۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان درآمد..... ۶۰
- جدول ۴-۸ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب گروه رشته تحصیلی..... ۶۱
- نمودار ۴-۸ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب گروه رشته تحصیلی..... ۶۱
- جدول ۴-۹ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل پدر..... ۶۲
- نمودار ۴-۹ درصد توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل پدر..... ۶۲
- جدول ۴-۱۰ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل مادر..... ۶۳
- ۴-۲ توزیع درصد فراوانی به تفکیک سوالات پرسشنامه:..... ۶۴
- جدول ۴-۱۱ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب عدم موفقیت تحصیلی فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۶۴
- جدول ۴-۱۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف اعتماد به نفس و خودباوری فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۶۵
- جدول ۴-۱۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مغایرت نگرش و ارزشهای فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار با ارزشهای ارگانهای دولتی..... ۶۶
- جدول ۴-۱۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سخت کوش و کاری نبودن فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۶۷

- جدول ۴-۱۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف فرهنگ کار جمعی در شهر همدان..... ۶۸
- جدول ۴-۱۶ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف نظام آموزش عالی در تقویت فرهنگ کار..... ۶۹
- جدول ۴-۱۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب انتظارات بالای فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۷۰
- جدول ۴-۱۸ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف ریسک پذیری در میان فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۷۱
- جدول ۴-۱۹ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب بی میلی نسبت به پیشرفت در میان فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار..... ۷۲
- جدول ۴-۲۰ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف فرصت برابر در استخدامی های بخش خصوصی..... ۷۳
- جدول ۴-۲۱ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب دست و پاگیری قوانین و مقرراتی که مانع کارآفرینی فارغ التحصیلان میشود..... ۷۴
- جدول ۴-۲۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب عدم حمایت دولت از ایده های جدید و نوآوری های فارغ التحصیلان دانشگاهی..... ۷۵
- جدول ۴-۲۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف مدیریتی ارگانهای دولتی..... ۷۶
- جدول ۴-۲۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب اشتغال مجدد بازنشستگان ارگانهای دولتی..... ۷۷
- جدول ۴-۲۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف مدیریت در بخش خصوصی..... ۷۸
- جدول ۴-۲۶ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب عدم استقال بخش خصوصی..... ۷۹
- جدول ۴-۲۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مغایرت پایگاه اجتماعی فارغ التحصیلان دانشگاهی بیکار با ارزش های ارگانهای دولتی..... ۸۰

- جدول ۴-۲۸ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب کم رنگ بودن شایسته سالاری در نهادهای دولتی ۸۱
- جدول ۴-۲۹ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب منفعل بودن بخش خصوصی در حوزه آموزش و کارآفرینی ۸۲
- جدول ۴-۳۰ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب منفعل بودن دولت در حمایت از سرمایه گذاری در شهر همدان ۸۳
- جدول ۴-۳۱ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف حمایت دولت از بخش خصوصی ۸۴
- جدول ۴-۳۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف نظام آموزشی در ارائه مهارتها به دانشجویان ۸۵
- جدول ۴-۳۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب فعال نبودن نقش دولت در ایجاد تناسب نظام آموزشی و اقتصادی ۸۶
- جدول ۴-۳۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف عملکرد دولت در ارائه تسهیلات جهت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان ۸۷
- جدول ۴-۳۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف دوره های آموزشی غیر رسمی ۸۸
- جدول ۴-۳۶ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف توان صنعتی شهر همدان ۸۹
- جدول ۴-۳۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ضعف توان کشاورزی شهر همدان ۹۰
- جدول ۴-۳۸ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان علاقه به رشته تحصیلی خود ۹۱
- جدول ۴-۳۹ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان انجام پژوهش مرتبط با مهارت تحصیلی خود ۹۲
- جدول ۴-۴۰ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان مشارکت در فعالیتهای اقتصادی جمعی ۹۳
- جدول ۴-۴۱ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان مهارت تحصیلی ۹۴

- جدول ۴-۴۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان جستجوی کار..... ۹۵
- جدول ۴-۴۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان خود اشتغالی و کار آفرینی..... ۹۶
- جدول ۴-۴۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تمایل به فعالیت در شغلی متناسب با رشته تحصیلی خود... .. ۹۷
- جدول ۴-۴۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان اعتماد به نفس برای خوداشتغالی..... ۹۸
- جدول ۴-۴۶ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نقش پایگاه اقتصادی در بیکاری..... ۹۹
- جدول ۴-۴۷ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نقش پایگاه اجتماعی در بیکاری..... ۱۰۰
- جدول ۴-۴۸ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تمایل به فعالیت در شغلی نامرتبط با مهارت تحصیلیشان..... ۱۰۱
- جدول ۴-۴۹ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان موفقیت تحصیلیتان را چقدر میدانید..... ۱۰۲
- جدول ۴-۵۰ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان شرکت در دوره های غیررسمی آموزش مهارت ۱۰۳
- جدول ۴-۵۱ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان ارائه دانش نظری در دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند..... ۱۰۴
- جدول ۴-۵۲ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان ارائه مهارت های عملی در دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند..... ۱۰۵
- جدول ۴-۵۳ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان کیفیت ارائه دانش نظری دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند..... ۱۰۶
- جدول ۴-۵۴ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب کیفیت ارائه مهارت های عملی دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند..... ۱۰۷

- جدول ۴-۵۵ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب کیفیت امکانات آموزشی دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند ۱۰۸
- جدول ۴-۵۶ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب کیفیت برنامه های آموزشی دانشگاهی که از آن فارغ التحصیل شده اند ۱۰۹
- جدول ۴-۵۷ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نقش تحصیلات دانشگاهیشان بر رفع بیکاری ۱۱۰
- بخش دوم : تحلیل یافته ها ۱۱۱
- جدول ۴-۵۸ جدول تحلیل متغیرها در افراد فارغ التحصیل دانشگاهی بیکار ۱۱۱
- جدول ۴-۵۹ جدول تحلیلی متغیرها در افراد شاغل با تحصیلات دانشگاهی ۱۱۳
- جدول ۴-۶۰ رابطه بین عملکرد دولت و وضعیت اشتغال (نقش تحصیلات در اشتغال) ۱۱۶
- جدول ۴-۶۱ آزمون خی-دو ۱۱۷
- جدول ۴-۶۲ رابطه بین عملکرد بخش خصوصی و وضعیت اشتغال (نقش تحصیلات در اشتغال) ۱۱۸
- جدول ۴-۶۳ آزمون خی-دو ۱۱۹
- جدول ۴-۶۴ رابطه بین سطح فرهنگ کار و وضعیت اشتغال (نقش تحصیلات در اشتغال) ۱۲۰
- جدول ۴-۶۵ آزمون خی-دو ۱۲۱
- جدول ۴-۶۶ رابطه بین توانمندی های فردی و اجتماعی و وضعیت اشتغال (نقش تحصیلات در اشتغال) ۱۲۲
- جدول ۴-۶۷ آزمون خی-دو ۱۲۳
- ۱-۵ جمع بندی: ۱۲۵
- ۱-۱-۵ خلاصه جداول یک بعدی: ۱۲۵

- ۱۳۱ ..... ۲-۱-۵ خلاصه جداول دو بعدی
- ۱۳۲ ..... ۲-۵ نتیجه گیری
- ۱۳۸ ..... ۳-۵ پیشنهادات
- ۱۳۸ ..... ۳-۵-۱ پیشنهادات به مسئولین
- ۱۳۹ ..... ۴-۵ محدودیت های پژوهش
- ۱۴۰ ..... ۱-منابع فارسی
- ۱۴۰ ..... ۱-۱ کتاب ها
- ۱۴۳ ..... ۱-۳ پایان نامه
- ۱۵۲ ..... ضمیمه

فصل اول: کلیات تحقیق

۱- مقدمه

کار مهمترین فعالیت اجتماعی بشر طی قرون مختلف بوده به طوری که کمتر اندیشمندی است که در این زمینه به اظهار نظر پرداخته و درباره اهمیت این امر در حیات اجتماعی بشر سخنی نداشته باشد. انسان توسط کار به خلق جهان برونی می پردازد و از این طریق به شناخت خود و محیط خود و تغییر هر دوی این ها به سمت آمال و ایده هایش می پردازد. در دوران حیات بشر مشکل دور شدن کار انسان از علایق و دلخواه او به سمت انجام کار به عنوان امرار معاش و گذران زندگی، از جذابیت کار برای انسان کاسته است. تغییر ساختارهای دنیای جدید کار را به کالایی به مثابه کالاهای اقتصادی دیگر تبدیل کرده و انسان و فعالیت او را تا حد یک کالا فرو کاسته است. علی رغم مشکلات موجود در رویکرد به کار در عصر جدید بیکاری مسئله ای است که آسیب ها و نابسامانی های بیشتری را رقم میزند.

براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، بیست درصد بیکاران را بیکاران با تحصیلات عالی شامل شده اند که تعداد آن ها بالغ بر ۷۵۰ هزار نفر می باشد، این در حالی است که یکی از مهمترین عوامل توسعه در هر کشور سرمایه انسانی آن است. مبتنی بر بسیاری از نظریه های اقتصادی و آموزشی، ارتقا سطح تحصیلی و تربیت نیروی انسانی کارا و متخصص از نخستین گام ها در جهت رسیدن به توسعه پایدار است. از این رو طی دهه های گذشته در کشور ما سرمایه گذاری قابل توجهی برای ارتقا سطح سواد و افزایش دانش آحاد جامعه بویژه در جهت گسترش آموزش عالی صورت گرفته است به نحوی که امروز با گسترش فضاهای آموزشی در بخش های دولتی و غیردولتی و استفاده از امکانات الکترونیکی تعداد فارغ التحصیلان آموزش عالی رو به فزونی بوده است.

سرمایه گذاری در منابع انسانی به عنوان عامل اصلی توسعه ملل تلقی شده است، چرا که هیچ کشوری بدون انباشت قابل توجه سرمایه انسانی به سطح پایداری از توسعه اقتصادی دست نیافته است. از طرف دیگر شواهد تجربی بیانگر آن است که آموزش به خودی خود دستیابی به توسعه را محقق نمیسازد. کشورهای بسیاری از جمله ایران، میزان قابل توجهی منابع به منظور توسعه توانمندی های انسانی اختصاص داده اند که در نتیجه آن، نه تنها به اهداف توسعه شان نرسیده اند بلکه نرخ بیکاری بالایی برای فارغ التحصیلان دانشگاهی را نیز تجربه کرده اند. این شواهد و روندها، بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی را حاصل کرده است که دغدغه اصلی بسیاری از سیاستگذاران و محققین، مخصوصا در کشورهای در حال توسعه میباشد. به طور مثال حدود ۶۰ درصد از

دانشجویان کشور در رشته های علوم انسانی مشغول به تحصیل هستند که این نیروی عظیم انسانی به کار نیاز دارند و بیکاری آنان یک معضل اجتماعی است و حل مشکل بیکاری یک ضرورت محسوب میشود. در یک نگاه کلی، دانشگاه محل تربیت نیروی تحصیل کرده و متخصص و صنعت نیز نهاد تولیدکننده و عرضه کننده کالاها و خدمات است. حال اگر ارتباط صنعت و دانشگاه برقرار باشد بخش عمده‌های از اشتغال دانش آموختگان ما حل خواهد شد و نیرویی هم که تربیت میشود، میتواند در بخش صنعت، متمرثمر واقع گردد(قانعی راد و سلجوقی ۱۳۸۷:۱۱۱).

۱-۲ بیان مساله و تعریف آن

مساله مورد بررسی در این تحقیق عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان از منظر مدیران، کارشناسان و فارغ التحصیلان بومی این شهر می باشد، که دیدگاه افراد نمونه پژوهش نسبت به دو دسته عوامل خرد و کلان مورد ارزیابی است. دیدگاه مدیران، کارشناسان و فارغ التحصیلان دانشگاهی، در رابطه ی با عوامل مرتبط بر بیکاری فارغ التحصیلان در این شهر میتواند راه‌گشای مسائل و پیچیدگی های حل بحران بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی در نزد تصمیم گیرندگان این مسئله باشد.

در این تحقیق ماهیت و ذات عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی در نظر گرفته نمیشود، چرا که تمامی مسائل اجتماعی اطراف ما اعم از فقر، اعتیاد، طلاق و... علل و عواملی پیچیده و گسترده ای دارند که ذکر و بررسی آنها در یک یا چند پژوهش دشوار به نظر میرسد و پدیده مورد بررسی در این پژوهش یعنی بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی که در بعد به تشریح آسیب اجتماعی آن نیز میپردازیم، همچون همه ی مسائل اجتماعی دیگر معلول عوامل بسیاری هستند که در این تحقیق برخی از این عوامل را از دیدگاه مدیران و کارشناسانی که متخصص و با مسئله مورد بررسی آشنا و فارغ التحصیلانی که با این مسئله زندگی و دست و پنجه نرم کرده اند مورد کنکاش قرار میدهم.

بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی پدیده ای است که در حال حاضر جامعه ی ما با آن روبروست، و همانطور که اهمیت اشغال پیداست عدم دسترسی به آن نیز مشخص و تبعات بسیار زیانباری را در پی خواهد داشت، بیکاری فارغ التحصیلان یعنی هدر رفتن سرمایه های عظیم انسانی کشور و از آنجا که رقابت اقتصادی، بیش از پیش به نیروی انسانی آموزش دیده و متخصص وابسته است، بیکاری این اقشار از جامعه یعنی از دست رفتن سرمایه های مادی، علمی و فرهنگی که باید به عنوان یک مساله اجتماعی مورد تحقیق قرار گیرد. تحقیقات اندیشمندان جامعه شناسی و روانشناسی بیانگر آن است که بسیاری از مشکلات فردی و اجتماعی برخی از

بیماران و بزهکاران، به دلیل افسردگی ها و تنگ دستیهای ناشی از بیکاری است، لذا موارد فوق انگیزه ی محقق جهت بررسی موضوع تحقیق است. بحث بیکاری فارغ التحصیلان و دستیابی آنها به شغل مورد نظر از اساسی ترین نیاز های جامعه محسوب می شود .

در ارتباط با قلمرو مفهومی بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی باید گفت، در این پژوهش تمامی فارغ التحصیلان دانشگاهی مد نظر محقق میباشد که توانایی اشتغال را داشته و در جستجوی آن میباشند اما موفق به کسب آن نگردیده اند. قلمرو مکانی پژوهش حاضر شهر همدان میباشد که به دلایل و عواملی که در این تحقیق در پی آن هستیم، آمار بیکاری فارغ التحصیلان در این شهر رو به افزایش است. اما در خصوص قلمرو زمانی، این پژوهش در سال ۱۳۹۳ هجری شمسی انجام گردیده و عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان که قطعاً این عوامل و زمینه ایجاد آن مربوط به گذشته نیز میباشد مورد شناخت قرار میگیرد.

موضوع مورد شناخت در این پژوهش یک مسئله ی اجتماعی است که در پاراگراف اول این بخش به صورت کلی به آسیب شناسی آن پرداخته شد و در زیر اشاراتی دیگر مینماییم:

بیکاری را گاهی علاوه بر اینکه یک پدیده ی اقتصادی می دانند یکی از معضلات اجتماعی نیز قلمداد می کنند ، از آن رو فرد بیکار چون خود را سبب هیچ فایده و انگیزه ای نمی داند و دارای انرژی برای تخریب و کنش های غیر معقول در جامعه می باشد. اشتغال و بیکاری از جمله موضوعات مهم اقتصادی هر کشوری است ، به گونه ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری به عنوان یکی از شاخص های توسعه یافتگی جوامع تلقی می شود . البته بسیاری از محققان با زمینه ها و سوابق آموزشی مختلف ، سرانجام در واکنش مناسب به این طرز فکر که مفهوم بیکاری را در حد بعد اقتصادی آن پایین می آورد ، توجه همگان را به این مسئله جلب کرده اند که لازم است بعد اقتصادی بیکاری با مجموعه ای از مفاهیمی که به همین اندازه حائز اهمیت می باشد ، از قبیل جامعه پذیری ، مشارکت ، شخصیت و غیره همراه گردد تا بدین وسیله هم در تجزیه تحلیل های علمی و هم در برنامه ی کاری ، همه ابعاد اجتماعی- فرهنگی جهان کار را شامل می گردد .

فرایند پذیرش فرد در جامعه نیز معمولاً بر محور شغل او گردش می کند همچنین جایگاه و منزلتی که فرد در جامعه به دست می آورد هم مستقیماً در رابطه با نقش شغلی اوست . در واقع کار به عنوان یک منبع اقتصادی برای کسب درآمد برای افراد است و بیکاری فقدان چنین منبع ارزشمندی است. به علاوه میزان اعتماد به نفس فرد در بسیاری از موارد در رابطه با میزان موفقیت او در شغل و چگونگی مناسبت شغل، با سایر ویژگی های او

برقرار می‌گردد. وقتی یک جوان از خودش سوال می‌کند که «من چکاره‌ام»، اگر جواب مناسبی نیابد، اعتماد به نفس او رو به ضعف می‌رود (سام آرام، ۱۳۸۲: ۲۴).

در جهان بینی اسلامی، به فعلیت رسیدن نیازهای جسمی و عقلی و رشد و شکوفایی استعداد های فطری و درونی شخصیت انسانی بسته به کار و تلاش و فعالیت اوست؛ بطوریکه فرد تنها با تمسک به کار و تلاش، قادر خواهد بود، ضمن ارتقای سطح تکامل فردی و معنوی خویش در تعالی بخشی زندگی اجتماعی خود، نقش موثر و سازنده ای را ایفا می‌کند (باقری، ۱۳۸۵: ۳۴).

امروزه یکی از دغدغه های اصلی کشور حل معضل بیکاری است که بر دلایل ساختاری از جمله افزایش عرضه ی نیروی کار، کمبود سرمایه داری، مهاجرت روستاییان، افزایش فارغ التحصیلان دانشگاهی، جوانی جمعیت و... بازار کار کشور با عدم توازن مواجه شده است. تجربیات متعدد کشور های مختلف نشان داده که غالباً بین وضعیت عرضه تقاضای نیروی کار، یک ناهماهنگی و عدم تعادل وجود دارد که این ناهماهنگی در کشور ما به ویژه در بین فارغ التحصیلان دانشگاهی نمود عینی تری دارد. به طور کلی با توجه به نقشی که نیروی متخصص و تحصیل کرده می‌توانند در روند توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور داشته باشند و نیز با توجه به اینکه سالانه میلیارد ها ریال صرف هزینه های آموزشی آنان می‌شود، لذا چنانچه نتوان از نیروی متخصص و تحصیل کرده در مشاغل مرتبط با رشته های تحصیلی شان استفاده کرد، از طرفی باعث هدر رفتن این هزینه ها شده و از طرف دیگر موجبات ظهور و بروز بیکاری اصطکاکی در جامعه را فراهم نموده که می‌توان ساختارهای اقتصادی جامعه را دچار تزلزل نماید.

در این پژوهش متغیر مستقل عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی میباشد که منجر به ایجاد و افزایش نرخ بیکاری این قشر میگردد و متغیر وابسته بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان میباشد.

۱-۳ ضرورت و اهمیت موضوع تحقیق

از هنگامی که آدمی بر کره زمین پدید آمد، برای رفع نیازهای خود نیازمند کوشش بود. زندگی انسان بر محور کار می‌گردد و کار، تلاش انسان جهت حصول به هدف معین است. کلید گشایش هر استعدادی در درون انسان کار است. کار بزرگ‌ترین و شاید زیربنایی‌ترین بخش زندگی انسانی است. چرا که از کار می‌توان به جوهره درونی افراد پی برد و وقتی این جوهره‌های درونی آشکار شوند و استعدادهای بالقوه به منصفه ظهور برسند می‌توان به وجود جامعه‌ای پویا امیدوار بود.

اشتغال و بیکاری نیروی انسانی، یکی از مهمترین مسائل جوامع انسانی معاصر است که در کشور ما، با توجه به عدم توازن ساختارهای جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جمعیتی و سیاسی، نقش و سهم قابل توجهی را در میزان استمرار فرایند توسعه بر عهده دارد. بیکاری دانش آموختگان آموزش عالی کشور که مهمترین بخش سرمایه انسانی به شمار می آید، طبعاً دارای آثار و پیامدهای پیچیده و زیانباری در حیات اجتماعی کشور است. نخست، به دلیل آنکه سهم قابل توجهی از منابع انسانی و مادی محدود کشور، صرف تربیت این گروه میشوند و دوم اینکه، طی دهه های اخیر، به نحو فزاینده، سطح پیشرفت و توسعه کشور، تحت تاثیر نحوه استفاده از سرمایه انسانی قرار گرفته است و دانش آموختگان آموزش عالی، مظهر و نمونه اعلاي سرمایه های انسانی جامعه محسوب میشوند.

مکاتب کوناگون بشری دیدگاه‌های مختلفی درباره کار داشته‌اند. در اندیشه یونان باستان از آنجا که کار به بردگان اختصاص داشت فعالیتی تحقیرآمیز و پست شمرده می‌شد و این دیدگاه در آثار فلاسفه یونان نیز وجود دارد. بتدریج در قرون وسطا و حاکمیت کلیسا بر اروپا تشویق به انجام کار برای کسب درآمد به وجود آمد. با گذشت زمان در دوران رنسانس و شکل‌گیری عقاید جدید درباره انسان و دین و دنیا، کار جایگاه و اصالت خاصی یافت. در جهان‌بینی اسلامی، کار مفهوم ویژه‌ای دارد و آثار آن تمام صحنه هستی را می‌گیرد و دنیا و آخرت را به هم گره می‌زند. در فرهنگ غنی اسلامی ما، سلوک الهی دارای دو بخش است: بخش مادی و بخش معنوی، بخش مادیش کار است و بخش معنویش نماز، و از اینجا می‌توان به اهمیت کار در جامعه اسلامی پی برد، آنچنانکه امام صادق (ع) می‌فرماید: خداوند متعال بیکاری را دشمن انسان می‌داند (رضایی، ۱۳۸۳: ۶۸).

۱-۳-۱ ضرورت و اهمیت نظری (علمی)

در این بخش در ابتدا به این سوال پاسخ خواهیم داد که با اجرای این پژوهش چه مجهولی را روشن خواهیم ساخت؟ در پاسخ به این سوال از تحقیق باید گفت، در این تحقیق عواملی که با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی مرتبط هستند روشن و مشخص خواهند شد. و در جواب سوال دوم که با اجرای این پژوهش به چه سوالی پاسخ خواهیم داد، باید گفت باز هم به سوال عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی چیست پاسخ داده میشود.

۱-۳-۲ ضرورت و اهمیت عملی (اجتماعی)

با توجه به نرخ بیکاری در کشورهای جهان سوم و همچنین کشور ما توجه به این مسئله از اهمیت ویژه ای برخوردار است و نیاز به رسیدن به یک راه کار جهت کاهش بیکاری در کشور بسیار ضروری است که این امر دلالت بر اهمیت این موضوع دارد. اهمیت بیکاری تا اندازه ای می باشد، که اسلام بیان میکند: بیکاری در اسلام مردود است و کار به عنوان یک امر مقدس شناخته شده است و میتواند به لحاظ اجتماعی پدید آورنده ی مسائل و مشکلات اجتماعی- فرهنگی زیادی همچون فقر، اعتیاد، سرقت و... شود که توجه با این امر نیازمند پژوهش و برنامه ریزی در این راستا است.

در حدیث نبوی آمده است " ملعون من القی کله علی الناس " هرکسی که بیکار می گردد و سنگینی (اقتصادی)، خود را بر دوش مردم بیندازد ملعون است و لعنت خداوند شامل اوست. قطعاً شناخت عواملی که در ایجاد بیکاری فارغ التحصیلان نقش دارند و برنامه ریزی برای رفع آنها و تلاش در جهت مساعد نمودن زمینه ی اشتغال، میتواند خدمتی بزرگی به جامعه ی بیکاران فارغ التحصیل باشد، که این تحقیق در صدد آن میباشد. همچنین این تحقیق در صدد ارائه گزارشاتی به مسئولین حکومتی و برنامه ریزان دولتی برای رفع مسئله ی بیکاریست.

۱- ۴ اهداف تحقیق

۱-۴-۱ هدف اصلی:

شناخت عوامل مرتبط با بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان

۱-۴-۲ اهداف جزئی:

شناخت نقش عملکرد دولت در شهر همدان بر میزان بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان.

شناخت نقش عملکرد بخش خصوصی در شهر همدان بر میزان بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان.

شناخت نقش فرهنگ کار در شهر همدان بر میزان بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان.

شناخت نقش توانمندی های فردی و اجتماعی فارغ التحصیلان دانشگاهی شهر همدان بر میزان بیکاری آنها.